

KÖSE DAĞI

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer top oynarken eski harman içinde...
Yuvarlandım, yumak oldum; toparlandım, toprak oldum; toprak evde buldum kazı...
Kazı hancıya verdim, hancı bana mazı verdi...
Mazıyı avcıya verdim, avcı bana tazı verdi...
Tazıyı çobana verdim, çoban bana kuzu verdi...
Kuzuyu kâtibe verdim, kâtip bana yazı verdi...
Yazıyı dervişe verdim, derviş bana sazı verdi...
Kimseye vermem bu sazı, ben çalarım bazı bazı, dinle benden, ince telden, söyleşelim tatlı dilden...

Bir varmış bir yokmuş, Allah'ın kulu çokmuş. Bir memleketin birinde bir Türkmen beyi varmış. Kimsenin bir çöpüne el sürmez, kendi dağından, bağından ne gelirse onunla geçinir gidermiş. Doğrusu, ekilip dikileni kendine değil, yedi köye yetermiş ama gel gelelim, kâhyaları ellerine, eteklerine temiz değilmiş yoksa... Ya har vurup harman savurur ya da parayı su gibi akıtip kendi küplerini doldururlarmış. Türkmen beyi bakmış ki olacak gibi değil, işlerini çekip çevirecek helal süt emmiş birini bulmayı düşünmüş, düşünmüş ama kâhyadan yana ağzı yanmış bir kere, şöyle bir tartıp terazilemeden her benim diyenin yakasına yapışır mı, bini gelmiş bini gitmiş, ille velakin hiçbirini gözü tutmamış. Derken, akşamın bir vaktinde, kösenin biri peyda olmuş. Türkmen beyi bunu da eleyip elekten geçirdikten sonra:

“A benim kâhyam olası!” demiş, “Sen, özü sözü doğru bir adama benziyorsun ama kâhyalık dediğin kıldan incedir. Otun çöpün dilinden bilmeli, ağızsız dilsizlerin hâlerinden anlamalısın ki emeğin boşa gitmesin. Şimdi, yüreğin atıyorsa seni bir sınavacağım. İşte sana bir koyun parası. Bununla beğen, beğendiğin koyunu al; ister ağıla kapa, ister çobana sal. Kırk gün sonra bu koyunun yününden kürk, canından can isterim. Gene de koyunumu diri, paramı geri isterim. Bu sayıp döktüklerimi yerine getirebilirsen gayrı lâmi cimi yok, kâhyalığı avucunda bil”

Köse, koyunun parasını alıp çıkmış ama bir türlü akıl sır erdirememiş buna. Boşa koymuş, dolmamış; doluya koymuş, almamış; gene de umudunu kesmemiş:

“Koskoca bey koyun moyun diye, ayın oyun edecek değil ya, bana bunun da bir yolu yordamı vardır elbet. Velakin bilse bilse o ağızsız dilsizlerin dilinden anlayanlar bilir bunu.” deyip köyün yolunu tutmuş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş; derken bir adama rastlamış. Selam sabahtan sonra sormuş:

- Nereden geliyorsun?
- Dere köyden...
- Nereye gidiyorsun?
- Tepe köye...
- Adın ne?
- Ese!
- Benimki de Köse!

Beraberce yola düzülmüşler. Çayır çimen geçerek, soğuk sular içerek gitmişler babam gitmişler. Derken bir yokuş çıkmış önlerine, öyle böyle de yokuş mu ki... Örüldükçe örülüymüş köye doğru.

Ese kaşlarını çatmış:

“Bizim köye diyecek yok ama ille bu yokuş belimizi büküyor yoksa...” demiş.

Köse de başını sallamış:

“Yokuş olmasına yokuş ama yarı yere kadar ben seni taşıyım, yarısından sonra da sen beni taşırsın, olur biter.” demiş. Demiş ya Ese bu söze bir mana verememiş Öyle ya, at yok araba yok, omuzlarında taşıyacak değiller ya birbirlerini. Aklının tahtası noksan mı sanmış, ne sanmışsa Köse’nin, gülüp geçmiş. Gene dereden tepeden söz açarak, gelmişten geçmişten konuşarak yokuşun başını bulmuşlar. Bir de görmüşler ki ekinler diz boyu... Köse şöyle bir bakmış:

“Bu yıl ekinlerimizin maşallahı var ama yiyip bitirdiniz mi bunları, yok yoksa daha yiyecek misiniz?” demiş.

Ese kulaklarına inanamamış, “Daha bir başağı bile koparılmamış, neresi yenmiş olabilir bunun? Galiba bu adamın bir değil, aklının iki tahtası noksan.” deyip başını öte yana çevirmiş.

Tarlaların kıyısından yamala yamala geçerek köyün mezarlığına kadar gelmişler. Köse bu defa da “Toprakları bol olsun ama bu adamların hepsi öldü mü, yaşayanları da var mı?” diye sormasın mı?

Ese bunu duyunca akı karayı yitirmiş:

“Bu adamın öyle bir değil, iki değil, aklının üç tahtası birden noksan!” deyip ne he demiş, ne yok demiş. Kâh havadan sudan laf ederek kâh yağmurdan yaştan söz açarak köye girmişler. Ese yarım ağızla:

“Buyur, bir yorgunluk kahvesi içelim de gideceğin yere sonra gidersin.” deyip Köse’ye kapısını açmış.

Ese’nin bir kızı varmı; akıllı mı dedin, akıllı imiş, bir ara fırsatını bulup,

“Kim bu konuk?” diye sormuş.

Babası da:

“Bilmem ki kızım, Köse’nin biri... Akıllı desem, akıllı değil; deli desem, deli değil! Yokuşu gördü, böyle dedi... Ekinleri gördü, şöyle dedi... Mezarlığı gördü, öyle dedi... Hasılı, fındık kabuğunu doldurmayan şeyler söyledi durdu yolda. Kimine gülüp geçtim, kimine dönüp geçtim; kimini de duydum, duymazlıktan geldim.” deyince kızı gülümsemiş:

“Baba!” demiş, “Haşa akıl öğretmek gibi olmasın ya, bazen bir ima bin mana derler. Senin Köse de öyle üstün akıllı laf etmiş ki bir fındık kabuğuna değil, yedi dünyaya sığmaz ama sen bu kapalı sözlerle bir anahtar uyduramamışsın. Yokuşu görünce ‘Yarı yere kadar ben seni taşıyım, yarısından sonra da sen beni.’ dedi, öyle mi? Bu sözle o, ‘Biraz ben dereden tepeden bahsederim; biraz da sen, derken, yol yorgunluk duymadan yokuşun başını buluruz.’ demek istemiş, bu bir!

Ekinleri görünce ‘Hepsini yiyip bitirdiniz mi, yoksa daha yiyecek misiniz?’ diye mi sordu? Bununla da ‘Tarlanızdan çıkanları borca harca mı yatıracaksınız, yok yoksa sapı ile, samanı ile hepsi kendi ambarınıza mı girecek?’ demek istemiş, bu iki!

Mezarlığı görünce de ‘Bunlar öldü mü, yaşıyor mu?’ demesine gelince... Bu daha büyük bir söz! ‘Burada yatanların hepsinin adı sanı unutulup gitti mi? Yoksa yaptıkları iyiliklerle, işledikleri işlerle adı kalanlara karışanlar da var mı?’ demek istemiş, bu üç!” deyince Ese ellerini dizlerine vurmuş:

“İlahi aklınla yaşayasın kızım, Köse olacak, herhâlde dediğin gibi eğirip dokumuştur ya ben o bezlere bir tarak uyduramadım yoksa... Gördün mü bir, kim bilir beni ne yerine koymuştur Köse? Nasıl etsem de aklımı peynir ekmekle yemediğimi göstersem ona!” deyip Köse’nin yanına gitmiş. Onun, yolda yokuşta savurduğu imalı sözlerini kızının ağzıyla yorumlamaya kalkmış ama yüzüne gözüne bulaştırdığından midir nedir, Köse rüzgârın başka yerden estiğini anlamış:

“Bre Ese!” demiş, “Birbirimizi tartıp teraziledik gayrı... Senin ne yokuş yukarı dökcek dillerin ne ekilip dikileni ölçecek tellerin ne de adı kalanları destan edecek dillerin var sanırım. Olsaydı daha yolda iken sözüme söz koşar da başını öte yana çevirmezdin. Demek sonradan sonraya bunları bir söyleten var sana. O, benim elime de bir geçse, şu çözemediğim kördüğümü bir çözse alimallah cennetin kapılarını açar.” deyince Ese kızara bozara:

“A Köse kardeş!” demiş, “Allah’ın bildiğini kuldan ne diye saklayım, böyle iken böyle... Senin o yolda yokuşta tekerleyip yuvarladığın sözlerin önüne taş koyan benim kızımdır. Şu senin çözemediğin düğümleri de çözebilirse böyle bir kızım olduğu için dünyalar benim olur doğrusu.” deyip hemen kızını çağırış. Köse de iki hoşbeşten sonra:

“Ey Ese kızı!” demiş, “Akıl yaşta değil, baştadır. Belli ki sen ince eleyip sık dokumasını biliyorsun. Dinle şimdi: Türkmen beyi bana bir koyun alacak para verdi. Velakin kırk gün sonra yününden kürk, derisinden börk istiyor; kanından kan, canından can istiyor; gene de koyunu diri, parayı geri istiyor, olacak şey mi bu?” deyince Ese kızı gülmüş:

“İlahi Köse dayı!” demiş, “Sen âleme akıl dağıtıyorsun da buna mı bir kulp takamadın? Bu para ile akşama sabaha doğuracak bir koyun alırsın, yünlü yapağılı bir koyun. Karamanın karasından olursa bir yerine iki kuzu verir sana. Kırk gün koyunu sağar, sütünü satar, parasını para edersin beyin. Yününü, yapağını da okutup dokutur, bir kürk yaptırırsın ona. Ha, iki kuzudan birini “Canından candır.” der verirsin. Birini de “Kanından kandır.” der, yatırıp kesersin; derisinden börk, etinden de kebab yapar, götürürsün. Böylece beyin her dediği yerini aldıktan sonra koyununu diri, parasını da geri verirsin, olur biter. Gayrı dile dilediğini ondan.” demez mi? Köse’nin parmağı ağzında kalır.

Gayrı sözü çiğneyip de ne biz günaha girelim ne de sizin başınızı ağrıtalım. Köse, Ese kızının sayıp sıraladıklarını bir bir yapıp yakıştırmış ve kırk güne varmadan konağı boylamış.

Türkmen beyi her dediğinin yerine getirildiğini görünce sakalını avucuna almış: “Köse!” demiş, “Benim padişahlar gibi ne kırk katırım var ne de kırk satırım var. Ölüm yok ya ucunda, doğrunun doğrusunu söyle. Köse olalı bir kuş tutmuşsun ama kimin ağzıyla tuttu bunu?”

Köse boynunu büküp:

“Bre beyim!” demiş, “Yalana borcum ne! Ben de az çok kaldırım çiğnedim ama doğrusu şu, koyunu diri, parayı geri getirme işine akıl sır erdirememiştim. Adam sen de deyip kulağımın ardına da atamazdım ya bunu. Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp deyip düştüm yollara... Şura senin, bura benim derken köyün birinde Allah, bir kız çıkardı uğruma, meğer her sözün manası onun dilinin ucunda imiş. O söyledi, ben yaptım. Gayrı, kâhyalığı kime istersen ona ver. Ben bu yüzden yeni bir akıl öğrendim ya bu bana yeter!”

Türkmen beyi kızın aklına dilini ısırmış. Köse’ninkine de dudağını ve o günden geri niyetini değiştirmiş. Köse’yi ne kâhya yapmış ne vezir, kızını verip kendine güveyi yapmış ve demiş:

“Ey benim Köse damadım! Bu dünya bir gemi, akıl yelkeni, fikir dümeni; kullan kendini, göreyim seni.”

Bu devlete erince Köse’nin sakalı bitmiş, bitmiş ya suyun asıl başı, Ese kızı... O da bir devlete, bir mürüvvete ermez olur mu? Türkmen beyi al bayrak kaldırıp davullar dövdürerek getirtmiş onu köyden ve tamam kırk gün kırk gece toy, düğün edip almış oğluna... Onlar da yemiş içmiş, muratlarına geçmişler.

İşte o günden geri bu dağın adı “Köse Dağı”, köyün adı da “Ese Köyü” olup kalmış.

Eflatun Cem Güney, *Evvel Zaman İçinde*

Sonraki Sayfa

Aşağıda Köse Dağı masalının dil ve anlatımıyla ilgili yargılar verilmiştir. Bu yargılar doğru ise “D”, yanlış ise “Y” harfinin bulunduğu sütunu onaylama işareti (✓) ile işaretleyiniz.

Cümleler	D	Y
Öyküleyici ve betimleyici anlatım biçimlerine yer verilmiştir.	☐	☐
Deyimler yönüyle oldukça zengin bir metindir.	☐	☐
Örtük iletili cümleler açık iletili cümlelerden daha yoğundur.	☐	☐
Birbiriyle ahenkli kelimeler kullanılmıştır.	☐	☐
Kelimelerin çağrışım değerleriyle anlam zenginliği sağlanmıştır.	☐	☐
Anlatıcı, olay akışını keserek kendisini hissettirmektedir.	☐	☐
İmgelerle yüklü, kapalı bir anlatım tercih edilmiştir.	☐	☐
İsim cümlelerine ağırlık verilmiştir.	☐	☐
Diyalog ve özetleme anlatım tekniklerine başvurulmuştur.	☐	☐
Olağanüstü olaylardan söz edilmiştir.	☐	☐
Görülen geçmiş zaman kipi sıkça kullanılmıştır.	☐	☐

Kontrol Et